

РОЗДІЛ II

Економічна і соціальна географія

УДК 911:[379.844:2](477.81)

Наталія Коцан,
Андрій Сергійчук

Передумови й чинники виникнення та функціонування монастирів Рівненщини

Досліджено чинники, які вплинули на заснування та діяльність монастирів Рівненської області. Розглянуто вплив історико-культурних, релігійних і природних чинників на розвиток монастирів цієї території. Вивчено історичні особливості становлення та розвитку монастирів Рівненщини. З'ясовано, що на виникнення й функціонування монастирів досліджуваної території суттєво впливали окремі соціально-гуманітарні чинники. Схарактеризовано конфесійну приналежність монастирів Рівненської області. Досліджено територіальні особливості розміщення монастирів. Виявлено, що найбільше монастирів розміщено в південній частині області (Рівненський, Гошанський, Корецький, Острозький, Здолбунівський, Дубенський, Радивилівський райони та місто Дубно), а найменше – у північній (Березнівський, Рокитнівський, Сарненський, Володимирецький, Зарічненський райони й місто Сарни). Визначено, що найдавнішим монастирем області є Корецький. З'ясовано, що на привабливість монастирів найбільше впливає наявність шанованих святинь: ікон, святих мощей, інших релігійних реліквій.

Ключові слова: передумови, чинники, монастирі Рівненщини, туризм, релігія, паломництво.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі відродження культури й релігійних традицій, а також розвитку туризму в Україні значну увагу привертає релігійно-паломницький туризм.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Над дослідженням релігійно-паломницького туризму працює ряд українських науковців. Серед них – С. Кузик, О. Бейдик, С. Сапелкіна, В. Мусієнко, В. Патійчук, О. Чміль, В. Рожко, І. Козьменко, І. Лошенко, О. Любіцева, І. Винниченко, І. Мініч, Р. Кравчук, Т. Ореховська, І. Школа та ін. Над розв'язанням проблеми працюють також такі зарубіжні вчені: Т. Христов, А. Янковські, А. Бабкін, В. Сенін, П. Пучков, В. Гаворевські, Т. Тодер, А. Джаковські. Релігійно-паломницький туризм на регіональному та локальному рівнях в Україні вивчають такі вітчизняні фахівці, як В. Шинкарець, О. Голубкіна, С. Сосько, Н. Свиридова, Л. Атаман, Ю. Скорчено, А. Кузишин, Т. Божук, С. Дутчак, Л. Медвідь, О. Браславська, О. Воронцова, А. Кокотюха, Т. Ковальчук, І. Косташук, А. Макаров, О. Мілашовська, О. Недавнія, Л. Немець, В. Патійчук, П. Ричков, Г. Симочко, А. Удовенко та ін. У Рівненській області склалися такі передумови й чинники, які спричинили виникнення та функціонування монастирів різних віросповідних конфесій, але вони недостатньо вивчені й не систематизовані. Це спричинило вибір теми та формулювання мети дослідження.

Мета статті – з'ясувати передумови й чинники виникнення та функціонування монастирів Рівненщини, а також їх привабливість щодо розвитку релігійно-паломницького туризму.

Завдання дослідження:

- 1) вивчити чинники, які вплинули на заснування та діяльність монастирів Рівненської області;
- 2) схарактеризувати привабливість монастирів регіону для розвитку релігійно-паломницького туризму.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У Рівненській області наявне переплетення історії, культури та релігії, що спричинило існування монастирів різної конфесійної приналежності й вплинуло на територіальні відмінності їх розміщення. На заснування та діяльність монастирів регіону впливають історико-культурні процеси, наявність сакральних споруд, ікони, релігійні реліквії, місця, які стосуються історії українського народу, діяльність діячів культури, підтвердження чудотворності релігійних предметів представниками певної

віросповідної конфесії, звершення чуда та цілющі джерела. Названі вище чинники згруповано нами в три групи: історико-культурні, релігійні й природні. Найбільшу кількість монастирів розміщено в південній частині регіону: Рівненський, Гощанський, Корецький, Острозький, Здолбунівський, Дубенський, Радивилівський райони та м. Дубно. Менша їх кількість – у північній частині цього регіону: Березнівський, Рокитнівський, Сарненський, Володимирецький, Зарічненський райони та м. Сарни. У Рівненському районі функціонує дві православні обителі – Свято-Миколаївський Городоцький жіночий монастир та Різдва Богородиці Білівський жіночий монастир. У центрі острова в с. Городок розміщено Свято-Миколаївський Городоцький жіночий монастир. Дружина Анастасія, законна жінка князя Семена Ольшанського, подарувала Городок Києво-Печерській лаврі. На території острова в цьому селі заснувано скит. Із 1730 р. цей населений пункт належить Афанасію Шептицькому – уніатському митрополитові. Саме за його часу закрито православний монастир в Городку. Протягом 1948–1990 рр. в стінах монастиря функціонував туберкульозний санаторій, який закрито в 1991 р. через порушення санітарних норм. У 1993 р. монастир відновив свою діяльність [9]. 11 січня 2000 р. представники Києво-Печерської лаври передали обителі список Козельської ікони Діви Марії «Милосердної» [10]. Різдва Богородиці Білівський жіночий монастир розміщено в с. Білівські Хутори. Цей населений пункт засновано на межі XIX–XX ст. Із 12 квітня 1927 р. в домі селянки Степаниди Надьохи протягом п'яти днів відновлювалась ікона Пресвятої Богородиці «Стягнення загиблих». Після чудесного оновлення образу Степанида, виносячи ікону на богослужіння зі свого будинку, 18 лютого прозріла. Почаївський архімандрит Милітон у 1932 р. заснував у с. Білівські Хутори православний монастир. У 1950 р. радянська влада закрила монастир. У 1992 р. обитель відновила свою діяльність [9].

Православні Покровський Гощанський жіночий та Успенський Липенський чоловічий монастирі розміщені в Гощанському районі. У смт Гоща Гощанського району функціонує Покровський Гощанський жіночий монастир. Історія обителі починається з 1638 р., коли княгиня Ірина Соломирецька заснувала в Гощі чоловічий монастир разом зі школою. Згодом обитель перейшла в унію. 1796 р. релігійну споруду повернули православним. Сам уніатський монастир закрили в 1833 р. Волинський історик Миколай Теодорович у кін. XIX ст. писав про благодатність сучасної Заставницької ікони Божої Матері. У часи Радянського Союзу в обителі діяли світські установи. 1993 р. монастир відновив свою діяльність [9]. Також у цьому районі функціонує Успенський Липенський чоловічий монастир в с. Липки. Ієромонах Яків, який у молоді роки зцілювався, завдяки місцевому цілющому джерелу, спорудив у Липках у 1921 р. дерев'яну церкву Успіння Пресвятої Богородиці біля цього джерела та заснував скит. Проте в 1939 р. обитель закрито. У часи німецької окупації скит відновив діяльність. Але його знову закрили в 1950 р. Із 1992 р. монастир відновив діяльність [9].

На території Корецького району функціонує православний Свято-Троїцький Корецький Ставропігальний жіночий монастир у м. Корець. У 1051 р. преподобний Антоній заснував Києво-Печерську лавру [8]. Першим печерським ігуменом став преподобний Варлаам, який, відправлючись у паломництво до Святої Землі, у 1064 р. заснував Корецький жіночий монастир [2]. Під час монголо-татарської навали обитель згоріла, але незабаром її відбудовано черницями. Кримський хан Менгі-Гірей у XV ст. знову спалив обитель [14]. Корецький князь Євфимій-Богущ на її місці в 1571 р. почав спорудження нового жіночого монастиря, яке завершив уже його син Іюким у кін. 1579 р. Дочка Іюкіма Корецького Софія стала першою ігуменею новозбудованої православної обителі. Унаслідок укладання Берестейської унії в 1596 р. на території Волині, у яку входить сучасна Рівненська область, протягом наступних 20 років припинили свою діяльність усі жіночі монастирі, за винятком Корецького. У цю обитель прибували монахині з інших закритих монастирів. Згодом обитель не могла вмістити всіх сестер. Ось чому в 1620 р. почалося спорудження більшого монастиря. Проте місцевий князь Ян-Карл передав новозбудовані споруди нової обителі францисканцям, тому що сам прийняв католицизм. Римо-католики захотіли, щоб Ян-Карл виніс зі свого маєтку великі православні святині – ікону Діви Марії «Споручниці грішних» та плащаницю Богородиці. Незабаром князь запропонував своїй сестрі Софії – ігумені місцевої обителі – забрати ці святині до Корецького монастиря. У четвер, після Трійці, ікона Божої Матері «Споручниці грішних» й плащаниця Діви Марії були урочисто перенесені хресним ходом до православної обителі Корця. У 1752 р. монастир перейшов в унію. Після третього поділу Польщі, за яким Волинь перейшла під юрисдикцію Російської імперії, монастир у 1795 р. повернуто православним віруючим. Обитель була часткова зруйнована внаслідок пожежі 1797 р. Відбудований монастир урочисто освячено в 1800 р. Через те, що не було місця для всіх монахинь, сестри перейшли в колишній францисканський монастир, головний храм якого освячено на честь святої Трійці. Протягом XX ст. обитель продовжувала свою роботу. У 1984 р. монастир отримав статус ставропігії [3]. В Острозькому

райони у с. Межиріч є Свято-Троїцький Межиріцький монастир християнства східного обряду [9]. Його заснували ченці з Києво-Печерської лаври в часи золотоординського іга [4]. Князь Януш Константинович Острозький у 1609–1612 рр. передав монастир у власність францисканцям, прийнявши католицизм. 15 серпня 1779 р. відбулася коронація Межиріцької ікони Пресвятої Богородиці «Життеподательниці», що засвідчує її чудотворні властивості, що були визнані Римсько-Католицькою церквою. У 1866 р. обитель закрили. Монастир знову відновив свою роботу в 1991 р. [9].

У межах Здолбунівського району розміщено такі православні обителі, як Свято-Троїцький Дерманський жіночий монастир і Свято-Воскресенський чоловічий монастир на Повстанських Могилах. У селі Дермань Друга є Свято-Троїцький Дерманський жіночий монастир. Уперше про нього в історичних хроніках згадано в 1499 р. як про володіння князя Костянтина Івановича Острозького, котрий сповідував православ'я. На поч. XVII ст. споруджено кам'яну церкву святої Трійці. У 1636 р. відбулося зцілення від сліпоти майбутнього духовного лідера обителі ієромонаха Авраамія перед списком Казанської ікони Діви Марії, що дійшла до нашого часу й користується популярністю серед паломників-туристів. На думку істориків, обитель перейшла в унію в часи настоятеля Іаннуарія Огурцевича, який керував монастирем протягом 1712–1729 рр. У 1822 р. монастир повернуто православним вірянам. У 1944 р. обитель стала жіночою. Із 1960 р. радянська влада закрила монастир та розмістила в ньому спецшколу-інтернат. Обитель відродилась у 1991 р. [9]. Голова Рівненської обласної адміністрації у 2005–2006 рр. Василь Червоний задумав побудувати в селі Мостки православний монастир та пантеон слави, щоб увіковічнити пам'ять про воїнів УПА, які загинули в бою з військами НКВС 23–25 квітня в 1944 р. в урочищі Гурби. За сприяння Василя Червонія, митрополита Рівненського та Острозького Даниїла, у 2005 р. розпочалося будівництво каплички, приміщень Свято-Воскресенського чоловічого монастиря, пантеону слави, де перепоховано знайдені рештки воїнів УПА [5; 12].

На території Дубенського району розміщено православні Іверський жіночий і Свято-Хрестовоздвиженський чоловічий монастирі. Іверський жіночий монастир функціонує в с. Голуби. Обитель розпочала свою діяльність у 2005 р. [9]. Свято-Хрестовоздвиженський чоловічий монастир засновано на поч. 2000-х рр. митрополитом Рівненським та Острозьким Даниїлом у с. Пантаналія [1]. У 2015 р. в обителі замироточили чотири ікони. Спершу – лише образи Спасителя та Діви Марії, а згодом – ще два в храмі монастиря. Чудо засвідчила церковна комісія [15]. У м. Дубні є Свято-Варваринський жіночий монастир і Свято-Миколаївський чоловічий монастир християнства східного обряду. Свято-Варваринський жіночий монастир засновано у 2004 р. Проте він має давню історію, оскільки розміщується в колишньому монастирі кармеліток. За однією версією, ця обитель розпочала своє функціонування в 1660 р., а за іншою – у 1702 р. Із початком Другої світової війни в 1939 р. обитель закрили. Зараз у її стінах функціонує онкодиспансер. За дозволом директора Дубнівського міжрайонного онкологічного диспансеру Петра Комісарука, цей медичний заклад виділив приміщення для келій черниць і домової церкви [11]. У Свято-Миколаївському чоловічому монастирі розміщений Свято-Миколаївський храм, який колись був костелом бернардинського монастиря. Костел із монастирем заклав Януш Острозький у 1614 р. Спорудження комплексу споруд обителі безпосередньо почалося при князях Заславських. Воно тривало при князях Любомирських і Сангушках. Монастир бернардинів ліквідовано в 1852 р. Протягом 1859–1875 рр. костел перебудували на православний Свято-Миколаївський собор. Інший православний храм зведено навпроти собору в 1909 р. Саме в цей час засновано православний жіночий монастир. У 1920 р. приміщення монастиря передано у власність ченцям-бернардинам. За часів СРСР бернардинський костел використовували як склад. У 2000 р. в стінах колишнього бернардинського монастиря засновано Свято-Миколаївський чоловічий монастир [13].

Православний Свято-Георгіївський чоловічий монастир на Козацьких Могилах функціонує у Радивилівському районі. Свято-Георгіївський чоловічий монастир на Козацьких Могилах розміщений у с. Плящева. Монастир – частина Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви», який покликаний ушанувати пам'ять про загиблих козаків у битві під Берестечком у 1651 р., драматичні події якої саме й були в цій місцевості. Перші монахи на острові Журавлиха, де мала діяти обитель, з'явилися в 1909 р. Станом на кін. травня 1914 р. на острові Журавлиха споруджено собор Георгія Побідоносця. Урочище освячення монастиря-скиту на Козацьких Могилах відбулося 2 червня 1914 р. У 1954 р. радянська влада закрила монастир-скит. Свято-Георгіївський чоловічий монастир відновив свою діяльність у 2002 р. [7].

На території Березнівського району в с. Хотин розміщено Покровський чоловічий монастир. Обитель засновано при храмі Покрови Пресвятої Богородиці у 2001 р. У Сарненському районі в с. Тутовичі є православний Предтеченський жіночий монастир, який розпочав свою діяльність у

2002 р. [9]. Монастир Товариства Католицького Апостольства (отці палотини) Римсько-Католицької церкви розміщено в м. Сарни. Він діє з 2001 р. [6].

На території Рокитнівського району функціонують православні Іверський жіночий та Ікони Пресвятої Богородиці «Живоносне Джерело» монастирі, а також монастир Товариства Католицького Апостольства (отці палотини) Римсько-Католицької церкви. Іверський жіночий монастир діє в с. Глинне. Цю обитель засновано в 1997 р. Ікони Пресвятої Богородиці «Живоносне Джерело» чоловічий монастир функціонує в с. Масевичі. Обитель заснував архімандрит Феофан у 1999 р. біля цілющого джерела [9]. Монастир Товариства Католицького Апостольства (отці палотини) розміщено в смт Рокитне. Ця обитель розпочала свою діяльність із 2001 р. [6].

У межах Володимирецького району функціонує Покровський чоловічий монастир. Обитель засновано у 2002 р. при храмі Покрови Пресвятої Богородиці у с. Великі Цепкевичі. На території Заріченського району в с. Серники функціонує Волинської ікони Божої Матері жіночий монастир. Його засновано в 1996 р. при дерев'яній церкві святого великомученика Дмитрія Солунського [9].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на виникнення та функціонування монастирів Рівненської області впливають історико-культурні, релігійні та природні чинники. Усі монастирі Рівненщини привабливі для розвитку в них релігійно-паломницького туризму завдяки святиням, оскільки вони найбільше впливають на потоки туристів-вірян до певного монастиря. У майбутньому потрібно досліджувати відвідуваність православних і католицьких монастирів туристами, паломниками, як внутрішніми, так і зарубіжними.

Джерела та література

1. В Хрестовоздвиженському монастирі мироточать ікони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rivne-cerkva.rv.ua/news/2389-v-khrestovozdvizhenskomu-monastyri-myrotachat-ikony.html>
2. Варлаам Печерський, прп. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.old-cherdak.com.ua/viewtopic.php?f=297&t=2066>
3. Корецький Троицкий монастырь [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://p-blagovest.narod.ru/Pilgrimage/Korecky.htm>
4. Монастирі Рівненщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/article/278869;jsessionid=F7ACE1F4090E5C4EC20F4AAF9355CB93>
5. Офіційний сайт Воскресенського чоловічого монастиря на Повстанських Могилах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://monastyr.rv.ua>
6. Офіційний сайт Луцької дієцезії Римсько-Католицької Церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://catholic.volyn.ua/index.php/ua/>
7. Офіційний сайт Свято-Георгіївського чоловічого монастиря на Козацьких Могилах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://monastyr.in.ua>
8. Офіційний сайт Свято-Успенської Києво-Печерської Лаври [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lavra.ua>
9. Офіційний сайт Української Православної Церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://orthodox.org.ua>
10. По святих місцях: у монастирі на Рівненщині зцілюють жіночі хвороби і знімають кліпи біля вівтаря під бандури (фото, відео) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukr.segodnya.ua/religion/ukraine-church/po-svyatym-mestam-v-monastyre-na-rovenschine-iscelyayut-zhenskie-bolezni-i-snimayut-klipy-u-altarya-pod-bandury--593972.html>
11. Свято-Варваринський жіночий монастир в місті Дубно [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rivne-cerkva.rv.ua/monastyri/monastyr-varvary.html>
12. Свято-Воскресенський чоловічий монастир на Повстанських Могилах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rivne-cerkva.rv.ua/monastyri/monastyr-voskresinnia.html>
13. Свято-Миколаївський чоловічий монастир в місті Дубно [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rivne-cerkva.rv.ua/monastyri/mykolaivsky-monastyr.html>
14. Таємниці монастирів: як живе найбільш закрыта обитель країни – Корецький жіночий монастир [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukr.segodnya.ua/religion/ukraine-church/tauny-monastyrey-kak-zhivet-samaya-zakrytaya-obitel-strany-korecki-y-zhenskiy-monastyr-584463.html>
15. У храмі на Рівненщині замироточили відразу чотири ікони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ogo.ua/articles/view/2015-07-17/64888.html>

Коцан Наталя, Сергійчук Андрей. Предпосылки и факторы возникновения и функционирования монастырей Ровенщины. Исследованы факторы, которые повлияли на учреждение и деятельность монастырей Ровенской области. Рассмотрено влияние историко-культурных, религиозных и природных факторов на развитие монастырей исследуемой территории. Изучены исторические особенности становления и развития монастырей

Ровенщини. Установлено, що на возникновение и функционирование монастырей исследуемой территории существенно влияли отдельные социально-гуманитарные факторы. Охарактеризована конфессиональная принадлежность монастырей исследуемой территории. Исследованы территориальные особенности размещения монастырей. Выявлено, что наиболее монастырей находится в южной части области (Ровенский, Гошанский, Корецкий, Острожский, Здолбуновский, Дубенский, Радивилковский районы и город Дубно), а меньше всего – в северной: (Березновский, Рокитновский, Сарненский, Володимирецкий, Заречненский районы и город Сарны). Определено, что древнейшим монастырем области является Корецкий. Установлено, что на привлекательность монастырей влияет наличие почитаемых святынь: иконы, святых мощей, других религиозных и реликвий.

Ключевые слова: предпосылки, факторы, монастыри Ровенщины, туризм, религия, паломничество.

Kotsan Natalia, Serhiichuk Andriy. The Prerequisites and Factors of Rise and Functioning of Convents in Rivne Oblast. Factors that influenced the establishment and operation of convents on the territory of Rivne oblast have been learned. It is proved that three groups such as historical and cultural, religious and natural are the most important among them. The historical features of formation and development of convents in Rivne oblast have been studied. Territorial features of convents location have been studied. It is discovered that the biggest amount of convents is situated in the southern part of the oblast namely in Rivne, Hoshcha, Korets, Ostroh, Zdolbuniv, Dubno, Radyvyliv District and Dubno City and the smallest number – in the northern part: Berezne, Rokytne, Sarny, Volodymyrets, Zarichne District and Sarny City. It is determined that most ancient convent of the region is Koretsky convent. It has been established that the recreational appeal of convents is mostly affected by the presence of sacred objects such as icons, religious relics and etc.

Key words: prerequisites, factors, Rivne region convents, tourism, religion, pilgrimage.

Стаття надійшла до редколегії
29.12.2015 р.

УДК 911.3:33:334.716(476)

Ірина Мандрик

Економіко-географічні аспекти розвитку промисловості Республіки Білорусь

У статті розглянуто економіко-географічні особливості розвитку промисловості Республіки Білорусь. Проаналізовано основні показники роботи її промисловості у 2014 р. З'ясовано такі особливості галузевої структури промисловості країни: значне переважає обробних галузей, висока частка галузей, які визначають науково-технічний прогрес – машинобудування, хімічної й нафтохімічної промисловості, а також висока частка виробництва товарів народного споживання. Виявлено структурні зрушення в обробній промисловості країни та причини, що їх зумовили. Досліджено специфіку функціонування багатогалузевих промислових центрів країни, зокрема таких, як Мінськ, Гомель, Могильов, Вітебськ, Гродно й Брест. Розкрито основні проблеми розвитку промисловості Білорусі.

Ключові слова: промисловість, галузева структура, територіальна структура, виробництво, розміщення, Республіка Білорусь.

Постановка наукової проблеми та її значення. Промисловість – провідна галузь господарського комплексу Республіки Білорусь, адже вона визначає масштаби, структуру й територіальну організацію продуктивних сил. Промисловість є провідною в обсязі експорту країни (понад 90 %) і в сумі валютних надходжень, формуванні бюджету, виконанні інноваційної діяльності. Однак, в останні роки білоруська промисловість демонструє негативні тенденції: спад виробництва в основних галузях, зниження рівня конкурентоспроможності промислових товарів, посилення територіальних диспропорцій у рівні розвитку промисловості тощо. Тому економіко-географічне дослідження сучасного стану й тенденцій розвитку та розміщення промисловості Білорусі є досить актуальним з огляду на те, що Республіка Білорусь – один із важливих торгових партнерів України.

Аналіз публікацій цієї проблеми. Дослідження сучасного стану та проблем розвитку промисловості Республіки Білорусь нині перебувають у центрі уваги переважно білоруських дослідників. Зокрема, у роботах Л. Козловської подано детальну економіко-географічну характеристику міжгалузевих промислових комплексів Білорусі [3] та розкрито територіальну структуру промисловості, виділено її основні елементи [4]. У публікаціях К. Андріанова [1], А. Дейнеко [2], Є. Короткої [5], А. Обуховича [6] проаналізовано розвиток промисловості Білорусі в умовах світової фінансово-економічної кризи, визначено основні проблеми та перспективні напрями розвитку галузі. Основні показники розвитку

© Мандрик І., 2015